

Reflecții referitor la situația curentă a Republicii Moldova în comparații internaționale

Studiu în domeniul competitivității globale

După mai mult de 20 de ani de reforme economice și structurale în societate, a venit timpul să ne întrebăm: cine suntem, unde am ajuns și încotro vom merge? La aceste întrebări, de loc ușoare, trebuie să dea răspuns noua elită politică, conștientizând faptul că a evolua și mai departe în același mod ca și în trecut ar însemna o destrămare totală a țării. Situația este de așa natură, încât obligă să se întreprindă măsuri neordinare. Se cer noi modele de dezvoltare, alte acțiuni ne tradiționale deoarece țara noastră, geografic situată în centrul Europei, conform nivelului actual de dezvoltare, s-a pomenit între două țări care fac parte cu totul din alte părți ale lumii.

Cam așa, în linii generale, făcând referire la sursa „Human Development Report, 2010”, s-ar putea de apreciat situația curentă a Moldovei. Astfel, conform sursei citate, după Indicele Dezvoltării Umane, Republica Moldova cu indicele de 0,623 este amplasată pe locul 99, între Botswana (0,633, loc.98) și Mongolia (0,622, loc.100), iar din fosta URSS sub nivelul de dezvoltare a Moldovei se află doar Uzbekistanul (102), Kîrgîzstanul (109) și Tadjikistanul (112).

Indicele Dezvoltării Umane este calculat în baza a mai multor componente (speranța de viață, nivelul de școlarizare etc.), iar Produsul Intern Brut per capita este unul din principalele componente ale acestuia. De aceea, în analiza ce urmează se va utiliza acest indicator care, de altfel, și caracterizează nivelul dezvoltării economice a oricărei țări (vezi Tabelul 1)

Tabelul 1 - Date comparative vizând evoluția PIB per capita după paritatea puterii de cumpărare (PPC) în țările în curs de dezvoltare ale Europei de Est și CSI.

Țara	PIB DUPĂ PARITATEA PUTERII DE CUMPĂRARE (PPC, DOL. SUA)								
	1990	Locul ocupat în topul țărilor	2000	Locul ocupat în topul țărilor	2005	Locul ocupat în topul țărilor	2010 (Preliminar)	Locul ocupat în topul țărilor	
									2010/1990 + (-)
Republica Cehă	17318	1	17918	2	21608	2	24419	2	+1
Slovenia	16814	2	20213	1	24050	1	26527	1	-1
Rusia	13675	3	9328	9	12843	10	15719	8	+5
Croația	13675	4	12535	5	15593	6	16980	7	+3
Ungaria	13596	5	14901	3	18600	3	18986	4	-1
Slovacia	13426	6	13724	4	17442	5	22341	3	-3
Lituania	12860	7	9674	8	14420	8	15327	9	+2
Estonia	11096	8	12143	7	18096	4	18355	6	-2
Letonia	10575	9	8951	10	13680	9	13244	10	+1
România	8962	10	7806	11	10686	11	12910	12	+2
Macedonia	8829	11	7645	12	8105	15	9577	16	+5
Ucraina	8730	12	4002	17	6045	17	6591	19	+7
Polonia	8598	13	12367	6	14504	7	18406	5	-8
Bulgaria	7893	14	7172	13	9667	12	11547	14	0
Kazahstan	7676	15	5853	15	9419	13	11927	13	-2
Belarus	6966	16	6291	14	9246	14	13097	11	-5
Georgia	5845	17	2523	19	3819	21	4946	21	+4
Moldova	5170	18	1794	22	2557	22	2917	23	+5
Azerbaidjan	5147	19	2696	18	4868	19	9870	15	-4
Turkmenistan	4059	20	2514	20	5054	18	7627	18	-2
Albania	3964	21	4872	16	6247	16	7737	17	-4
Tadjikistan	3317	22	1085	25	1603	25	2065	25	+3
Armenia	3179	23	2484	21	4437	20	5286	20	-3
Kîrgîzstan	2712	24	1626	24	1871	24	2332	24	0
Uzbekistan	2168	25	1767	23	2166	23	3084	22	-3

Sursa: International human development indicators. (<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/62006.html>)

În tabelul de mai sus sunt selectate 25 de țări în curs de dezvoltare, care în anii 1989, 1990 au pornit pe calea reformelor economice. Ele sunt aranjate după nivelul de dezvoltare economică (PIB per capita) la acel moment.

După cum rezultă din tabel, prima ce se evidențiază, este diferența deosebit de mare a nivelului de dezvoltare dintre țara de pe primul loc (Republica Cehă) și ultimul (Uzbekistan) care era de 8 ori. Simptomatic este faptul că, pe parcursul acestor 20 de ani, diferența de dezvoltare dintre țara de pe primul loc (Slovenia) și ultimul loc (Tadjikistan) nu numai că s-a redus, ci dimpotrivă, s-a mărit constituind aproape 13 ori. Mai multe țări (Ucraina, Georgia, Moldova, Tadjikistan, Kîrgîzstan) până în prezent nu au atins nici nivelul inițial de dezvoltare economică. Aceste țări, în principal și se amplasează pe ultimele locuri în clasamentul din top.

Printre țările cu cele mai mari performanțe de menționat Polonia, care s-a ridicat de pe locul 13 tocmai pe locul 5, asigurând o creștere pe parcurs de peste 2,1 ori. Din țările CSI cele mai bune rezultate au obținut Belarus (avansare cu 5 trepte), Azerbaidjan (4 trepte), Armenia (3 trepte). Rusia a degradat mult (de la locul 3-4 la locul 8) deși a obținut o creștere de 15%.

Dar să revenim la **Republica Moldova**. De menționat că evoluția ei a fost una din cele mai proaste din topul tuturor țărilor vizate. Moldova a alunecat treptat de la locul 18 în 1990, la 22 în 2000 - 2005 și până la locul 23 în anul 2010. Însă nu cedarea treptată a poziției inițiale este marea tragedie a țării, ci faptul că a crescut drastic discrepanța dintre nivelul de dezvoltare a Moldovei și a altor țări.

Astfel, în anul 1990, în țară se producea PIB per capita în valoare de 5170 dol. SUA, ori 30% din nivelul celei mai dezvoltate pe atunci țări din top (Republica Cehă), pe când în 2009 s-a produs doar 2823 dol. SUA, ceea ce față de 26089 dol. SUA în Slovenia (cea mai dezvoltată acum) aceasta constituie cca. 11%. Această evoluție este contrară logicei, deoarece, o țară cu un nivel redus de dezvoltare, de obicei, are șansa de a se dezvolta cu ritmuri mai avansate, de cât cele cu un nivel înalt de dezvoltare. Dar, spre regret, aceasta nu s-a întâmplat.

Nu putem afirma că am avea o poziție mult mai bună și în comparare cu vecinii noștri. Astfel, dacă în 1990 coraportul dintre PIB per capita al Moldovei era de cca. 60% față de cel al României și Ucrainei, apoi în 2010 acesta a fost de 23% și 44%, respectiv. Și dacă cândva operam cu comparații de tipul „suntem pe penultimul loc în Europa și doar Albania este mai săracă ca noi”, apoi acum această țară cu PIB per capita în volum de 7737 dol. SUA este mult mai avansată decât noi.

De mai menționat că, dacă după Indicele Dezvoltării Umane (în ansamblu) Moldova ocupă locul 99, apoi după componenta principală a acestuia - PIB per capita - ne aflăm pe locul 120 din cc.170 de țări incluse în listă. Aceasta este realitatea, chiar dacă ea este foarte tristă.

Produsul Intern Brut ori Venitul Disponibil Brut ?

Pe de altă parte, autorul consideră că, indicatorul „PIB per capita” nu este unul din cei mai potriviți din punctul de vedere al comparațiilor internaționale, având în vedere că acest indicator reflectă doar valoarea adăugată a bunurilor și serviciilor produse în interiorul țării, fără a lua în calcul transferurile de peste hotare (remitențele) parvenite din munca cetățenilor noștri care activează acolo fie legal, fie ilegal, iar în cazul Moldovei și a altor state similare acestea au o pondere substanțială în structura veniturilor țării. Mai corect ar fi de a opera cu indicatorul „Venitul Disponibil Brut”, care include și aceste surse de venituri (vezi Tabelul 2).

După cum vedem din tabel Venitul Disponibil Brut pentru țara noastră este mai mare de cât Produsul Intern Brut și acesta este în continuă creștere, atât în valori absolute, cât și în raport cu PIB. În ultimii 3 ani de până la criza financiar-economică din 2009, Venitul Disponibil Brut era cu peste o treime mai mare decât Produsul Intern Brut. Coraportul dintre acești indicatori s-a schimbat de la 109,4% în 1999 până la 135,9% în anul 2008. Aceasta ne vorbește despre creșterea semnificativă a transferurilor de peste hotare în legătură cu exodul masiv al cetățenilor, mai ales începând cu anul 2005.

Tabelul 2. Evoluția venitului disponibil brut al Republicii Moldova, mil. lei

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Produsul intern brut	12322	16020	19052	22556	27619	32032	37632	44754	53430	62922	60430
Venitul național brut	12678	16814	20484	24805	30838	36414	42740	50026	58410	69098	63834
Transferuri curente primite de la „restul lumii”	1249	1984	2236	2302	4620	4929	7735	11067	14787	17540	14187
Utilizări											
Transferuri curente transmise „restului lumii”	451	189	234	201	383	433	543	788	968	1158	1147
Venitul disponibil brut	13476	18609	22486	26906	35075	40910	49932	60305	72229	85479	76874
VDB/PIB, %	109.4	116.2	118.0	119.3	127.0	127.7	132.7	134.7	135.2	135.9	127.2

Sursa: Biroul Național de Statistică, Conturi Naționale, 2009

Dar și trecerea, să presupunem, la acest indicator ca mijloc de comparare internațională, nu ar schimba esențial poziția Republicii Moldova față de alte țări. Și aceasta se explică prin faptul că, transferurile primite de peste hotare, sunt doar cele oficial trecute prin conturile bancare și nu includ cele aduse în țară în afara băncilor. Nu se iau în calcul și acele bunuri câștigate de compatrioții noștri care merg la satisfacerea propriilor necesități, cât și cererea amânată a acestora (acumulările). Cea mai simplă pare a fi metoda de calculare a veniturilor cetățenilor noștri care muncesc peste hotare, având la dispoziție numărul lor și venitul mediu anual câștigat. Cu regret statistica nu poate, cu exactitate, să ne ofere nici una, nici alta. În așa caz vom încerca prin intermediul unor evaluări ipotetice să ajungem la careva concluzii.

1. Care ar fi numărul cetățenilor aflați peste hotare ?

Se vehiculează păreri diferite: de la 300 de mii până la 1 milion. Prima cifră practic coincide cu cea declarată de statistica oficială (294,9 mii în 2009). A doua cifră, fără îndoială, este exagerată. Aceasta, într-o oarecare măsură, poate fi explicată analizând cifrele din Tabelul 3.

Tabelul 3. Repartizarea populației după participarea la activitatea economică

	1995	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Total populație, mii persoane	3604	3631	3623	3612	3603	3595	3585	3577	3570	3566
din total populației										
Populație economic activă	1696	1617	1615	1474	1432	1422	1357	1314	1303	1265
Populație ocupată în economie	1673	1499	1505	1356	1316	1319	1257	1247	1251	1184
Populație economic inactivă, inclusiv	1908	2014	2008	2138	2171	2173	2228	2263	2267	2301
a) pensionari		705	679	644	637	634	638	637	640	643
b) studenți		86	95	104	115	126	128	123	115	110
c) elevi în școli, gimnazii, licee		620	603	579	547	517	491	461	434	419

d) elevi în școli secundare		23	23	23	23	25	24	25	24	22
e) elevi în colegii		17	15	19	24	27	30	31	33	32
f) copii		335	325	307	295	295	283	283	278	265
Total, a,b,c,d,e,f		1786	1740	1676	1641	1624	1594	1560	1524	1491
Diferența dintre populația economic inactivă și suma subpunctelor a,b,c,d,e,f		228	268	462	530	549	634	703	743	810
Modificări structurale a populației după nivelul de încadrare în spațiul economic										
populație economic activa	47.1	44,4	44,5	40,8	39,7	39,5	37,8	36,7	36,5	35,5
populație ocupată în economie	46.5	41,2	41,5	37,5	36,5	36,6	35,0	34,8	35,0	33,2
populație economic inactiva	52.9	55,6	55,5	59,2	60,3	60,5	62,2	63,3	63,5	64,5

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2009.

Din tabel rezultă că, în Moldova, populația economic activă a fost în permanentă descreștere, iar cea inactivă, dimpotrivă, a crescut treptat de la 2301 mii persoane în 2001 până la 2301 mii în 2009, ori cu 287 mii de persoane. Conform logicii normal ar fi fost ca și componentele acestuia (pensionarii, studenții, elevii etc.) să aibă aceeași dinamică. Paradoxal, dar aici avem o evoluție cu totul inversă. Numărul acestora s-a redus cu 295 mii, astfel decalajul dintre populația economic inactivă și componentele acestuia să crească de la 228 mii în 2001 până la 810 mii persoane în anul 2009. Adică o bună parte din populație din categoria inactivă, în realitate nu se găsesc printre aceștia. Cine deci sunt aceste persoane, care conform statisticii sunt prezenți în țară, iar în realitate lipsesc? Ar putea fi cei plecați peste hotare? Cu siguranță da, dar nu toți cei 810 mii și cu atât mai mult nu poate fi vorba de un milion de cetățeni. Cum atunci de aflat numărul acestora, chiar dacă și cu o exactitate redusă?

Analizând modificările structurale ale populației după nivelul de încadrare în spațiul economic al Moldovei observăm ponderea extrem de scăzută a **populației ocupate** în economie, raportată la populația totală (33,2%), vezi Tabelul 3. Comparând cu rata de ocupare a altor țări, spre exemplu Olanda (52,1%), Austria (49,2%), Anglia (48%), Germania (47,3%), SUA (46,7%), Ucraina (45,7%), România (44,0%), observăm că între aceste țări și Moldova există o discrepanță enormă: în Olanda rata de ocupare este cu 57%, în Austria-cu 48%, în Ucraina-cu 38%, în România-cu 33% mai mare decât în Moldova. Aplicând, în cazul nostru, o rată medie de ocupare, să zicem a celei din SUA sau Germania în jur la 47%, populația ocupată în economie ar trebui să fie cam cu **500 mii** mai mare decât cea existentă ($3566 \times 47 - 1184 = 492$ mii). Este mult probabil că în limitele acestei cifre se încadrează **populația plecată peste hotarele țării**.

O altă metodă, mult mai simplă, ne aduce cam la aceeași cifră. Pentru aceasta e destul de a privi în trecut, pe vremurile când exodul de abia începuse și de a compara cu ceia ce avem acum. Spre exemplu, populația ocupată în economie în anul 1995 constituia 1673 mii persoane, iar în 2009 - 1184 mii, diferența fiind de 489 mii persoane

Nivelul de ocupare, de altfel, vorbește despre capacitatea societății de a crea locuri de muncă și de a asigura cetățenilor săi un trai decent.

2. Care ar fi veniturile cetățenilor aflați peste hotarele țării ?

Din informația acumulată de la mai mulți din cei care muncesc peste hotare, veniturile lor lunare sunt de la 600 până la 1000 și mai mulți dolari pe lună, adică în mediu în jurul la 800 dolari pe lună, ori cca. 10 mii lei. Pornind de la această ipoteză putem admite că cetățenii noștri peste hotare ar avea un câștig anual de cca. 60 mild. lei ($500000 \times 10000 \times 12$) ori practic egal cu PIB-ul oficial produs în țară în anul 2009.

O altă sursă de venituri, pe care statistica nu este în stare să o identifice integral, este economia tenebră. După părerile mai multor experți aceasta ar avea o cotă de peste 30 la sută față de cel real calculat de statistică, adică încă în jur de 20 mild. lei.

Asumând aceste 3 cifre am avea una nouă, egală cu 140 mild. lei (60 + 60 + 20) adică un venit (ipotetic) de 2,3 ori mai mare decât cel calculat de statistica oficială, ceea ce pe cap de locuitor în 2009 (după PPC) ar avea o mărime de cca. **6,5 mii** dolari SUA per capita și nu **2,8 mii**.

Spre regret, chiar și această cifră mult mai mare decât cea luată în calcul în cadrul comparațiilor internaționale, formează doar cca. 50% din PIB-ul atins de așa state ca Letonia, România, Belarus și doar cca. 25% din cel al Cehiei și Sloveniei și ea ne vorbește convingător despre locul pe care îl deținem în lumea ce ne înconjoară. Calculele demonstrează că, dacă s-ar întâmpla un miracol și am începe să ne dezvoltăm cu ritmuri majore, în jur la 10% anual, și am porni de la cifra de 6,5 mii dol. per capita, în așa caz am izbuti să atingem nivelul actual al Letoniei, României și a Belarusiei nu mai devreme decât peste 7 ani, iar cel al Sloveniei și Cehiei - peste 14-15 ani.

Concluzii:

- conform ultimelor publicații „Human Development Report, 2010”, după Indicele Dezvoltării Umane (0,623) Republica Moldova este amplasată pe locul 99 în lume. Din fosta URSS mai jos ca Moldova se găsesc doar Uzbekistanul (102), Kîrgîzstanul (109) și Tadjikistan (112);

- de la începutul reformelor în Moldova potențialul economic, evaluat ca PIB per capita după paritatea puterii de cumpărare, s-a redus de la 5170 dol. SUA în 1990 până la 2823 dol. SUA în 2009, ori cu 45%;

- conform estimărilor efectuate de autor peste hotarele țării se află cca. 500 mii de cetățeni, iar venitul lor anual ar atinge cca. 60 mild. lei, ce se echivalează cu un PIB anual produs în țară;

- se presupune că valoarea PIB produsă în economia tenebră ar fi de cel puțin 30% față de cel oficial, ceea ce ar constitui 20 mild. lei, astfel în anul 2009 PIB-ul total ar fi constituit cca. 140 mild. lei, ori de 2,3 ori mai mare, decât cel calculat oficial și luat ca bază în comparațiile internaționale, adică 6,5 mii dol. SUA per capita;

- în caz că am izbuti să asigurăm ritmuri de dezvoltare în jur la 10% anual, și am porni de la cifra de 6,5 mii dol. per capita, am reuși să atingem nivelul actual al Letoniei, României și a Belarusiei peste 7 ani, iar cel al Sloveniei și Cehiei - peste 14-15 ani.

Tendența negativă din ultimii ani, în caz că va continua, ar putea aduce la consecințe greu de presupus. Este cert faptul că modelul de dezvoltare social-economică de până în prezent nu mai poate fi perpetuat, deoarece acesta, bazat pe consum și remitențe, este unul stagnant și fără perspectivă. Noua guvernare ar trebui să țină cont de situația creată și să întreprindă măsuri extraordinare, pentru a evita o explozie socială.

P. S. Recent în mas media a fost dat publicității Clasamentul Global al Competitivității, 2010-2011.

Potrivit Clasamentului realizat de **Forul Economic Mondial**, RM se află pe locul 94 din 139 de țări ale lumii. În calcul au fost luate trei categorii de factori de influență a competitivității: cerințe de bază, promotori ai eficienței și factori inovativi.

Cel mai prost, țara noastră stă la capitolul inovații. Instabilitatea politică continuă să rămână problema nr.1, ce afectează competitivitatea RM. La capitolul "cerințe de bază", Forul Economic Mondial s-a referit la situația din mediul instituțional (locul 102), infrastructură (locul 97), situația macroeconomică (locul 90) și situația din domeniul sănătății și educației (locul 84).

La capitolul "promotori de eficiență", factorii luați în calcul la realizarea clasamentului au constituit situația din învățământul superior și gradul de instruire (locul 78), eficiența pe piața

bunurilor (locul 104), eficiența pe piața forței de muncă (locul 68), dezvoltarea pieței financiare (locul 103), dotarea tehnică (locul 89) și mărimea pieței (locul 121).

La capitolul "factori inovaționali", RM ocupă locul 113 în ce privește afacerile sofisticate și locul 129 - la nivel de inovații.

Impedimente pentru competitivitatea afacerilor în RM rămâne a fi instabilitatea politică, urmată de accesul limitat la resurse de finanțare, corupție, birocrație. Mai puțin determinante, sunt forța de muncă necalificată, inflația și calitatea asistenței medicale publice.

Potrivit Clasamentului, Moldova este depășită de Georgia (93), Ucraina (89), Albania (88), Kazahstan (72), Bulgaria (71), Letonia (70) România (67) și Rusia (63). RM a fost inclusă în Clasamentul Global al Competitivității mai mulți ani la rând, anul trecut fiind însă exclusă din cauza insuficienței de date prezentate. În acest an, Forul Economic Mondial a reluat evaluarea competitivității Republicii Moldova.